

İşsizlik Oranlarına Yaş Gruplarına Göre Bakış

Bengi Yanık İlhan[†]
İnsan Tunalı[‡]

Bu yazıda, 1988-2012 yılları arasındaki işsizlik oranlarının zaman içerisindeki değişimi ele alınacaktır. Bu konuyu ele alırken öncelikle işsizliğin iki ana boyutunu birbirinden ayırmak gerekir. Konjonktürel boyut iktisadi dalgalanmalara paralel olarak işsizlik oranında gözlemlenen değişimlere, yapısal boyut ise işsizliğin diğer nedenlere bağlı kısmına işaret etmektedir. İncelenen yıllarda, Türkiye ekonomisi önemli şoklar ve yapısal değişikliklere maruz kalmıştır: 1991 yılındaki Körfez Savaşı, 1994 krizi, 1999 yılının ilk yarısında Rusya’da yaşanan kriz, aynı yılın ikinci yarısında Marmara bölgesinde yaşanan deprem, 2001 ve 2009 yılındaki krizler, 1996 ve 2001 yılında ticaret rejimindeki değişiklikler bunların en önemlileridir.

Talep yanlı olarak niteleyebileceğimiz bu şoklara ek olarak, arz yönünden gelen etkiler de gözlüyoruz. 1997 yılında zorunlu eğitim süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması, 2002 yılında meslek liselerinden üniversiteye geçişi zorlaştıran katsayı değişikliği ve 2005 yılında lise eğitiminin 4 yıl olarak yeniden düzenlenmesi (ki bunun sonucu olarak 2006 yılında Anadolu Liseleri ve Özel Liseler, 2008 yılında ise Genel Liseler mezun vermedi). Dolayısıyla, yıllar itibariyle işsizlik oranlarına bakarken bütün bu bahsi geçen değişikliklerin işgücü piyasasına yansımaları olabileceğini de düşünmek gerekmektedir.

1990’lı yıllar ile 2000’li yılları karşılaştırdığımızda öne çıkan bir nokta 1990’lı yıllarda yaşanan ekonomik istikrarsızlığa rağmen işsizlik oranlarının 2000’li yıllara göre daha düşük değerlere sahip olmasıdır. Rakamlarla konuşacak olursak, Türkiye ölçeğinde işsizlik oranı 1990’lı yıllarda %10’nun altında seyretmiştir. 2000 yılında % 6,5 olan işsizlik 2001 krizinin hemen sonrasında % 10,3’e sızramıştır, sonrasında ise %10 civarında değerler almıştır. Ancak bu oran 2009 yılında vuran krizle %13,2’ye çıkmış ve hızlı büyümenin istihdam artışlarına yansımalarıyla birlikte 2011 yılında %9,8’e inmiştir. Yakın döneme baktığımızda 2001 krizinin etkisi işsizlikte süregelen artışlar şeklinde gerçekleşmişken, oranda gözlenen daha büyük sızramaya rağmen 2009 krizinin hemen ertesindeki işsizlik düşmeye başlamıştır. Bu gelişme

[†] Kemerburgaz Üniversitesi, bengi.ilhan@kemerburgaz.edu.tr

[‡] Koç Üniversitesi, itunali@ku.edu.tr

büyüme ile istihdam artışı arasındaki ilişkiye yönelik endişeleri gidermekle beraber, 2002-2004 dönemindeki büyümenin işsizliği neden düşüremediği sorusu yanıtsız kalmıştır.

Yaşa göre işsizlik oranı ve ekonomik dalgalanmalar

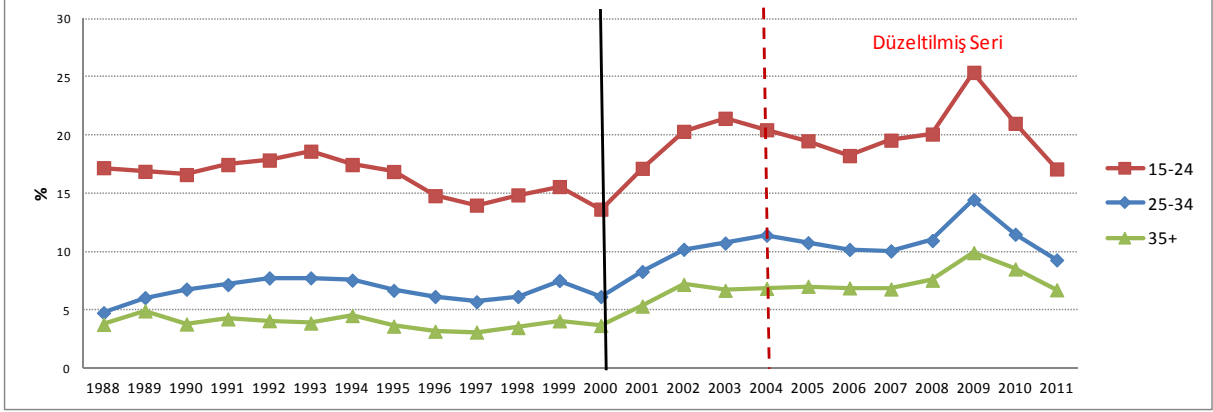
Bu bölümde yaş gruplarına göre kadın ve erkeklerin işsizlik oranlarını ayrı ayrı ele alacağız (Şekil 1-2). Verilere ilişkin olarak kutu içinde verdiğimiz açıklamalar ışığında serideki sürekliliğin bozulduğu 2000 ve 2004 yıllarını bütün şekillerde işaretledik.

Hanehalkı İşgücü Anketleri: Bu çalışmada yapacağımız değerlendirmeler, Hanehalkı İşgücü Anketlerinden (HİA) derlenen gruplandırılmış verilere dayanmaktadır. Bu verilere Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) web sayfasından ulaşmak mümkündür. Şekilleri incelemeye başlamadan önce unutulmaması gereken üç nokta vardır. Bunlardan birincisi, 1988-1999 dönemindekilerle 2000 sonrası anketlerin uygulanma sıklığının farklılaşmasıdır. Ayrıca işsizlik tanımı da değişmektedir. Önceden işsiz olarak tanımlandırılmak için "son altı ayda" iş aramış olmak gerekirken, 2000 sonrasında bu 3 aya inmektedir. Üçüncü olarak dikkat edilmesi gereken ise 2004 yılı öncesi ve sonrasındaki farklılıktır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine geçilmesiyle birlikte 2007 yılı Türkiye toplam nüfusunun, genel nüfus sayımlarına dayalı olarak yapıla gelen projeksiyonlardan yaklaşık 3,7 milyon kişi daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu da, nüfus projeksiyonlarının yenilenmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. Şekiller oluşturulurken kullandığımız veriler TÜİK tarafından 2004'e kadar yenilenmiştir. Dolayısıyla 2004'ten önceki veriler eski nüfus projeksiyonlarına göre elde edilen verilerdir. Kısacası, yıllar itibarıyla karşılaştırma yaparken değişikliklerin yapıldığı yılları temel alarak, dönemleri kendi içinde karşılaştırmak gerekmektedir.

Çalışma çağındaki nüfusu üç yaş grubuna ayırdık: 15-24, 25-34 ve 35 üstü. Şekillerde görüleceği gibi, işsizlik oranı 15-24 yaş grubunda en yüksek olup, yaşla birlikte azalmaktadır. Bu durum hem kadınlar, hem de erkekler için, kentte ve kırdan geçerlidir. İşsizlik riskinin işgücü piyasasına yeni girenler için en yüksek düzeyde olması tecrübe eksikliğinden kaynaklanan bir olgudur. Yaşla birlikte tecrübenin ve piyasanın istediği niteliklere sahip olmanın önemi daha da artmakta, bu niteliklere sahip olmayanlar işgücüne katılmaktan vazgeçmekte, katılanların iş bulma şansı yükselmektedir.

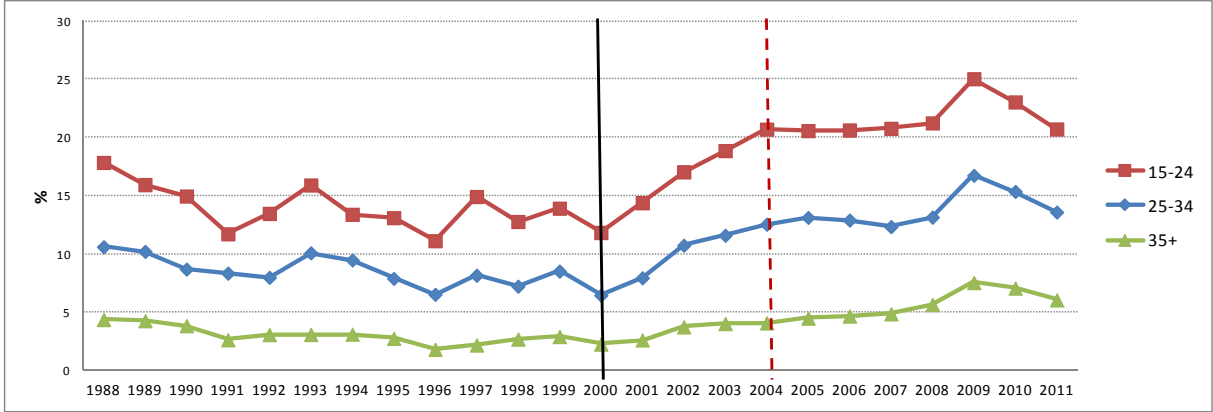
2000 yılından sonra gözlenen yıllık artış ve azalış örüntülerinin bütün yaş gruplarında aynı yönde eğilimler halinde gerçekleştiğinden yola çıkarak alt grupların ekonomik dalgalanmalardan benzer şekilde etkilendiği söylenebilir. Giderek 2001 krizini takiben gözlenen yıldan yıla artan işsizlik örüntüsü ile 2009 krizinin hemen ardından gelen iyileşme arasındaki çarpıcı zıtlık da her üç yaş grubu için bütün şekillerde gözlenebilmektedir. Öte yandan, işsizlik oranında artışlar yaşanan dönemlerde 15-24 yaş grubunun daha fazla etkilendiği de net olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Erkeklerde Yaş Gurubuna Göre İşsizlik Oranları, Türkiye

Kaynak: HİA, 1988-2011

Şekil 2. Kadınlarda Yaş Gurubuna Göre İşsizlik Oranları, Türkiye

Kaynak: HİA, 1988-2011

İzlenen yıllarda erkeklerde 25-34 yaş grubu işsizlik oranı 35+ grubuna yakın bir düzeyde seyretmektedir. Bu iki yaş grubundaki işsizlik oranları arasında fark 5 puanı aşmazken, 15-24 ile 35+ yaş grubu işsizlik oranları arasındaki fark minimum 7,5 puandır. Kadınlarda ise izlenen yılların çoğunda 25-34 yaş grubu örüntüleri 15-24 yaş grubuna daha yakın durmaktadır. Dahası 25-34 yaş grubu işsizlik oranı 2001 yılı hariç her yıl erkeklerinkinden daha yüksektir. Bazı yıllarda kadın-erkek işsizlik oranlarındaki fark 1 puanın altına inmiş olsa da 0,2 ile 6 puan aralığında değişmektedir. Bilindiği üzere, bu yaş grubundaki kadınlar çoğunlukla küçük çocuklu olanlardır. Aile içi işbölümünde kadına düşen görevler işgücüne katılımın düşük olmasına yol açan bir faktör olarak düşünülür. İşsizlik rakamları piyasaya adım atıp annelikle iş piyasası yükümlülüklerini bağdaştırmaya çalışan kadınların uygun iş bulmakta zorlandıklarına işaret etmektedir. Çalışmaya ara verdikten sonra piyasaya geri dönmenin getirdiği handikaplar da işsizlik oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. İstihdam kreş imkânları artmadığı sürece bu yaş grubundaki kadınların içinde buldukları kıskacı aşmaları zor olacaktır.

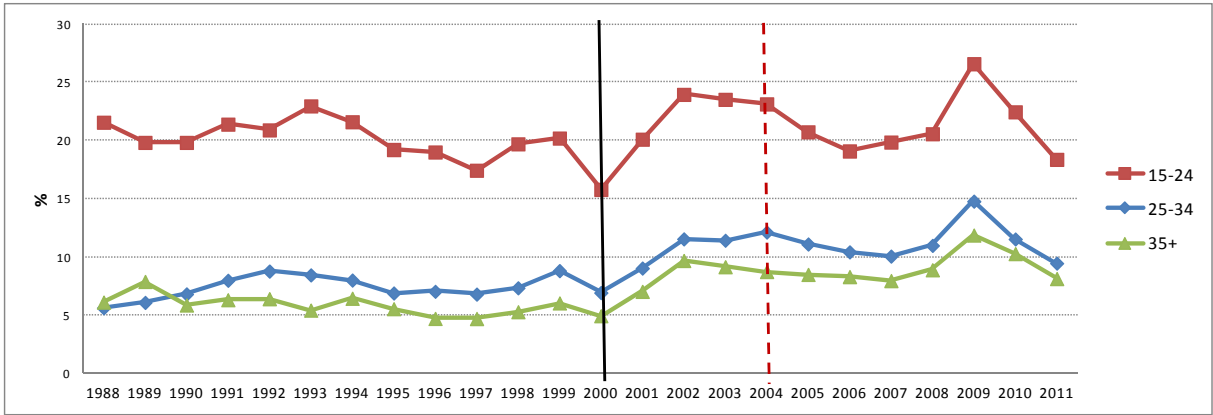
Öne çıkan bir başka nokta da 2001 krizinde piyasaya yeni girenlerin işsizlik oranının diğerlerinden daha hızlı bir artış göstermiş olmasıdır. Oysa 2009 krizinde bütün yaş grupları benzer oranlarda etkilenmiştir. Bu farklılığın arz yanlı gelişmelerle alakalı olduğunu düşünüyor, bir başka araştırma notunda ele almayı planlıyoruz.

Kırsal alanlarda 2000 yılından itibaren artış gösteren işsizlik oranları 2009 yılından sonra azalma eğilimi gösteriyor

Bu bölümde yaş gruplarına has işsizlik serilerini cinsiyet ayrımında sırasıyla kentsel (Şekil 3-4) ve kırsal bölgeler için (Şekil 5-6) ayrı ayrı inceleyeceğiz. Uzun vadedeki en önemli ortak gelişme tarımsal istihdamın giderek önemini kaybetmesi ve kırsal alandaki işsizlik olgusunun giderek kenttekin benzemesidir. Bu durum, 25-34 ve 35+ yaş grubu için 2004, 15-24 yaş grubu için ise 2006 yılından itibaren gözlemlenmektedir. Bunun yansımaları, kentsel alanlarda işgücü piyasasını etkileyen faktörlerin kırsal alanlarda da etkisini benzer şekilde göstermesi olacaktır.

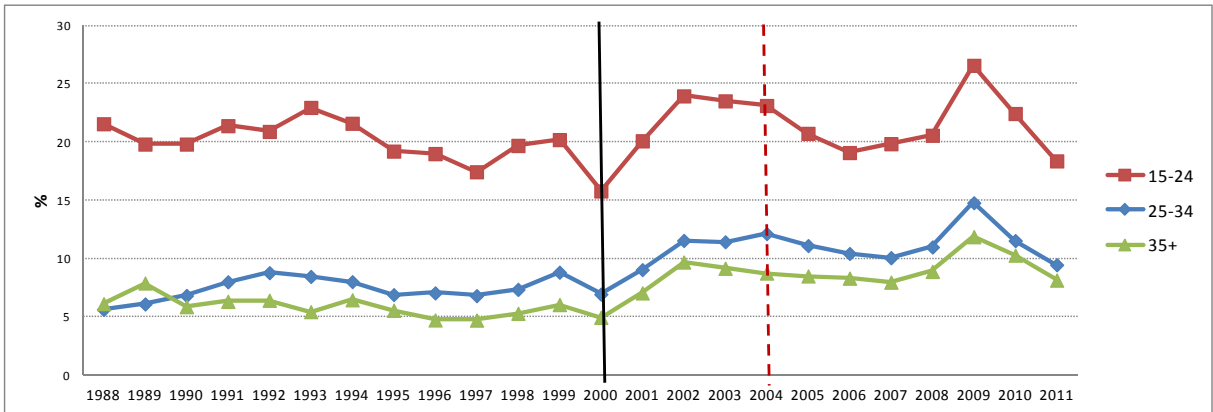
Türkiye ölçeğinde, 2004-2009 yılları arasında, 15-24 yaş grubu erkeklerde işsizlik oranları önce iniyor ardından çıkıyor. Diğer gruplarda bu iniş ve çıkışlar o kadar belirgin olmasa da benzerlik göstermekte. Kadınlarda ise bütün yaş gruplarında geçerli olmak üzere işsizlik oranları bir değişiklik göstermemektedir. Kent-kır ayrımına bakıldığında ise kentsel alanlarda düşüş, kırsal alanlarda ise artış gözlenmektedir (Şekil 6). Bu artış özellikle 15-24 yaş grubu ve 25-34 yaş grubunda göze çarpmaktadır. Kent ve kırdaki zıt yönlü hareket Türkiye ölçeğindeki işsizlik oranlarının yıldan yıla oynaklığını azaltmış, neredeyse aynı kalmasına neden olmuştur. İşsizlik oranlarındaki kent ve kırdaki zıt yönlü hareketler erkekler için de geçerlidir. Kentsel alanlarda yaşayan erkeklerdeki düşüş kırsal alanlardaki artışa baskın gelmiştir ve Türkiye ölçeğine düşüş olarak yansımıştır.

Şekil 3. Erkeklerde Kentsel Alanlarda Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları

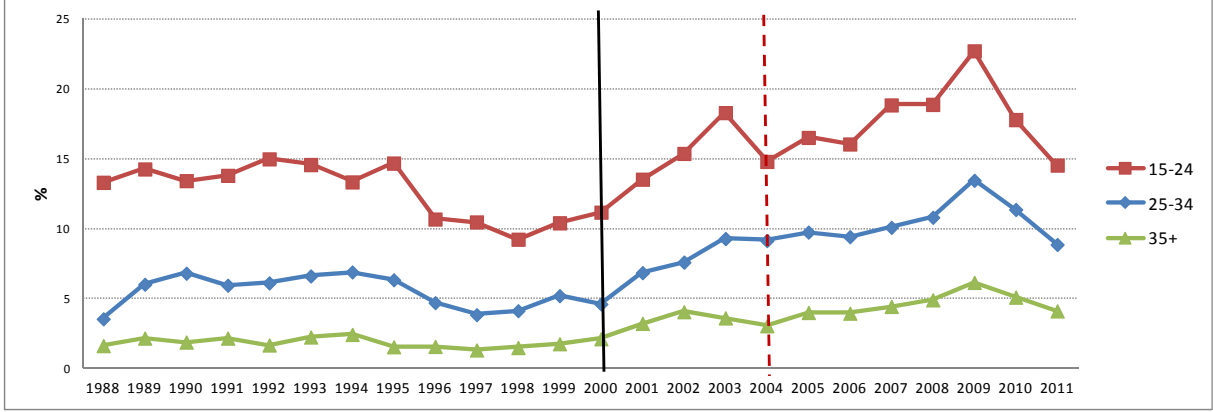
Kaynak: HİA, 1988-2011

Şekil 4. Kadınlarda Kentsel Alanlarda Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları

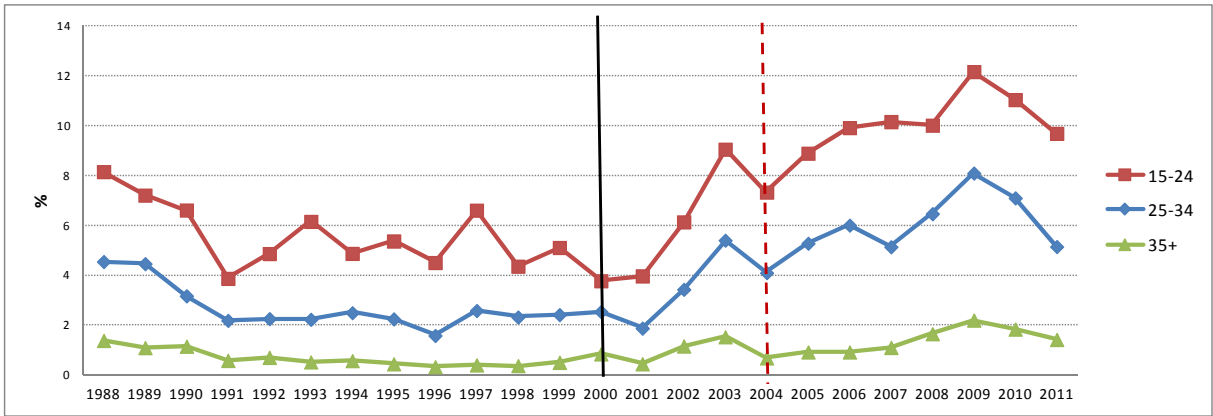
Kaynak: HİA, 1988-2011

Şekil 5. Erkeklerde Kırsal Alanlarda Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: HİA, 1988-2011

Şekil 6. Kadınlarda Kırsal Alanlarda Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: HİA, 1988-2011

Kırsal alanlarda görülen eğilimler Şekil 5 ve Şekil 6'da verilmektedir. İncelediğimiz dönemde kırsal alanlardaki işsizlik oranları kentsel alanlardaki oranlara göre önemli ölçüde daha düşüktür. İşlerin fazla vasıf gerektirmemesi nedeniyle kırsal kesimde yaşayanların işsiz kalma olasılıkları görece daha düşüktür. Cinsiyet farkına bakıldığında ise kadınlardaki işsizlik oranının erkeklere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu duruma açıklık getirmek gerekirse: kadınların aile çiftliklerinde geleneksel olarak çalışmakta olduğu, erkeklerin ise aile gelirine ek sağlamak için tarım dışı işler aramakta olduğu söylenebilir. Kırsal kesimde, 1999 yılından başlayarak tarım kesimine sağlanan sübvansiyonların azalması ve ithalatın getirdiği rekabet nedeniyle işsizlik oranlarında artış söz konusudur. İlkaracan ve Tunalı'nın (2010) altını çizdiği üzere, tarımdan çıkan vasıfsız bireyler için yeteri kadar istihdam yaratılamaması nedeniyle kentsel yerlerdeki işgücü piyasası da etkilenecektir.

Tarımda yaşanan bu dönüşüm, yaş grupları karşılaştırıldığında, 35 ve daha yukarı yaştakileri en az etkilemiştir. 15-24 yaş grubu ile 25-34 yaş grubuna bakıldığında, 1999 sonrası işsizlik oranlarında hızlı bir artış gözlemlenmektedir ancak bu noktada unutulmaması gereken incelen dönem içerisinde eğitimle ilgili değişikliklerin bu iki grubu etkilemiş olmasıdır. Ki bu etkilerden daha sonraki araştırma notunda bahsetmeyi düşünüyoruz. 1999'dan itibaren süregelen işsizlik oranlarındaki artış 2009 yılından itibaren tersine dönmüştür. Düşüş özellikle 15-24 yaş grubundakilerde göze çarpmaktadır. Buradan çıkarılan sonuç bu yaş grubundakilerin 1999 sonrası tarım dışı sektörlerde iş aradıklarını ancak bu durumun 2009 yılından itibaren tersine dönmüş olduğudur.

Kaynakça

İlkkaracan, İ. ve İ. Tunalı (2010) "Agricultural Transformation and the Rural Labor Market in Turkey" Rethinking Structural Reform in Turkish Agriculture: Beyond the World Bank's Strategy, (derleyenler Barış Karapınar, Fikret Adaman ve Gökhan Özertan) içinde, Ch.7. Hampshire: NOVA.